

СТРАТЕШКИ ПРАВЦИ РАЗВОЈА СРБИЈЕ У XXI ВЕКУ

ЕКОНОМИЈА

ЗАПОСЛЕНОСТ

И РАД У СРБИЈИ У XXI ВЕКУ

ЗБОРНИК РАДОВА СА НАУЧНОГ СКУПА
ОДРЖАНОГ 4. И 5. XII 2017. У СРПСКОЈ АКАДЕМИЈИ НАУКА И УМЕТНОСТИ

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

Фокус скупа „Економија: рад и запосленост у Србији у XXI веку“, а самим тим и радова у овом зборнику, није изабран случајно јер је управо у овим областима, не само у Србији, већ и у свету последњих деценија дошло до радикалних промена које су у току и које ће у наредним деценијама у потпуности изменити цивилизацијски амбијент. Ове промене резултат су убрзаног технолошког напретка али и глобалних кретања у којима традиционална схватања економије, културе, идентитета, државе, суверенитета у свим његовим видовима као да постају анахрона. Смисао ових промена често нисмо у стању у потпуности да разумемо, а још мање са поузданошћу да предвиђамо у ком правцу ће се оне одвијати. Стога су радови у овом зборнику покушај да се назначе кључне тачке у којима се наведене промене одигравају и да се да груба пројекција њиховог развоја у наредним деценијама како би се благовремено предузеле мере које би омогућиле Србији да им се прилагоди.

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

SCIENTIFIC CONFERENCES

Book CLXXXVI

DEPARTMENT OF SOCIAL SCIENCES

Book 41

ECONOMY
EMPLOYMENT AND WORK IN SERBIA
IN THE 21st CENTURY

PROCEEDINGS FROM THE SCIENTIFIC CONFERENCE
HELD ON DECEMBER 4th and 5th, 2017

Accepted for publication at the 7th Session of the Department of Social Sciences,
held on September 25th, 2018, after being reviewed by academician
Kosta Čavoški and Dejan Popović

EDITOR

Corresponding Member

ALEKSANDAR KOSTIĆ

BELGRADE 2018

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

НАУЧНИ СКУПОВИ

Књига CLXXVI

ОДЕЉЕЊЕ ДРУШТВЕНИХ НАУКА

Књига 41

ЕКОНОМИЈА
ЗАПОСЛЕНОСТ И РАД У СРБИЈИ
У XXI ВЕКУ

ЗБОРНИК РАДОВА СА СИМПОЗИЈУМА
ОДРЖАНОГ 4. И 5. ДЕЦЕМБРА 2017. ГОДИНЕ

Прихваћено за објављивање на VII седници Одељења друштвених наука,
одржаној 25. септембра 2018. године, на основу реферата академика
Косте Чавошког и Дејана Поповића

УРЕДНИК

дописни члан

АЛЕКСАНДАР КОСТИЋ

БЕОГРАД 2018

Издаје
Српска академија наука и уметности
Београд, Кнез Михаилова 35

Лектор и коректор
Светлана Стојковић

Припрема за штампу
Досије студио, Београд

Тираж: 400 примерака

ISBN 978-86-7025-786-3

Штампа
Планета принт, Београд

САДРЖАЈ

- 9 | Реч уредника
- 11 | Реч Владимира С. Костића,
председника Српске академије наука и уметности
- 13 | Реч Славице Ђукић Дејановић,
министарке без портфеља у Влади Републике Србије задужене
за демографију и популациону политику
- 15 | Реч Бранислава Боричића,
декана Економског факултета Универзитета у Београду
- 17 | Михаил Арандаренко: *Изазови њржишића рада и
зайослености у Србији у XXI веку*
- 43 | Горан Пенев: *Демографски оквири неравноишеже на њржишићу
рада из дуорочне ѡерсијективне*
- 73 | Мирјана Рашевић, Славица Ђукић Дејановић: *Полићички
одјовор на демографске изазове*
- 93 | Шкорић и сарадници: *Персијективне развоја села
и ѡлојоривреде у Србији до 2040. јодине*
- 143 | Дејан Б. Поповић: *Роботи и зайосленост у четвртој
индустријској револуцији*
- 155 | Горана Крстић: *Ефекти количине и квалитетна рада
на блајосићање и неједнакости дохојка у Србији*
- 175 | Јелена Жарковић Ракић, Марко Владисављевић: *Неактивност
жена на њржишићу рада Србије: анализа узрока и ѡолићика
које би дојринеле расћу зайошљавања*
- 191 | Маја Јандрић, Драган Алексић: *Инстићуције и ѡолићике
њржишића рада*
- 227 | Иван Николић, Јуриј Бајец, Љиљана Пејин Стокић:
Зайосленост у свећилу бржеј економској развоја
- 253 | Драгана Марјановић: *Проблеми младих изван образовања
и зайослености*

- 273 | Марио Рељановић: Ајенције за привремено запошљавање: *прекарни рад или ефикасно држишће рада?*
- 293 | Милена Драгићевић Шешић, Рада Дрезгић: *Запошљавање и прекарни положај радника у креативном сектору – културни радници у трајању за самоодрживошћу*
- 321 | Зоран Стојиљковић: *Криза индустријских односа и (не)моћности ефективної дијалоја*
- 343 | Слободан Цвејић: *Социјална предузећа у Србији*

РЕЧ УРЕДНИКА

Зборник који је пред нама садржи радове који су изложени на скупу под насловом „Економија: рад и запосленост у Србији у XXI веку“ који је одржан 4. и 5. децембра 2017. године у организацији Српске академије наука и уметности, Економског Факултета Универзитета у Београду и Комисије за демографију и популациона питања Владе Републике Србије. Поменути скуп део је циклуса под насловом „Стратешки правци развоја Србије у у XXI веку“ и до сада су, у организацији САНУ, одржани скупови посвећени образовању, науци и култури, а радови са ових скупова објављени су у посебним зборницима.

Четврти скуп у оквиру овог циклуса посвећен је економији, али је Програмском одбору било јасно да једним скупом није могуће обухватити овако широку област. Стога је одлучено да се скуп ограничи на један аспект економских проблема – проблеме рада и запослености у Србији у XXI веку.

Фокус на рад и запосленост није изабран случајно јер је управо у овим областима, не само у Србији, већ и у свету последњих деценија дошло до радикалних промена које су у току и које ће у наредним деценијама у потпуности изменити цивилизацијски амбијент. Ове промене су резултат убрзаног технолошког напретка али и глобалних кретања у којима традиционална схватања економије, културе, идентитета, државе, суверенитета у свим његовим видовима као да постају анахрона. Смисао ових промена често нисмо у стању у потпуности да разумемо, а још мање са поузданошћу да предвиђамо у ком правцу ће се оне одвијати.

Измењен цивилизацијски, а самим тим и економски амбијент који укључује рад и запошљавање подразумева и подразумеваће несатанак великог броја досадашњих послова чију сврсисходност до сада нисмо доводили у питање и потребе за пословима од којих су неки већ у овом тренутку доминантни, док неке, који ће бити доминантни у наредним деценијама, тек назиремо у свом заметку. То, са друге стране, подразумева не само економско престојавање већ и радикалне промене образовног система који би обезбедио компетентност за послове будућности, али и отварање могућности за преквалификацију запослених на „традиционалним“ пословима.

Када је реч о Србији, наведени проблеми су израженији имајући у виду и демографски пад са суморним пројекцијама у наредним деценијама. Пошто су промене о којима је реч глобалне и нису ограничене само на Србију, један од кључних изазова са којима се суочавамо у не тако далекој будућности биће компатибилност и конкурентност у новом хоризонту послова. Престројавање у том правцу би требало да почне одмах, захватајући све сегменте друштва – од образовања и науке до правне регулативе.

У уводном раду Зборника под насловом „Изазови тржишта рада и запослености у Србији у XXI веку“ Михаила Арандаренка дата је шира слика проблема са којима се суочава запосленост и тржите рада у Србији.

Већи део Зборника посвећен је социјалним аспектима промена које су у току и које предстоје, а детаљније су размотрени у радовима Гордане Крстић, Јелене Жарковић Ракић и Марка Владисављевића, Драгане Марјановић, Марија Рељановића, Милене Драгићевић Шешић и Раде Дрезгић, Зорана Стојиљковића и Слободана Цвејића.

Демографским аспектима рада и запошљавања посвећени су радови Горана Пенева, Мирјане Рашевић и Славице Ђукић Дејановић, и академика Драгана Шкорића који је са групом аутора приложио рад под насловом „Перспективе развоја села и пољопривреде у Србији до 2040. године“.

Институционалним проблемима везаним за тржиште рада посвећен је рад Маје Јандрић и Драгана Алексића. У раду Ивана Николића, Јурија Бајеца и Љиљане Пејин Стокић анализира се сценарио економског развоја до 2040. године, са нагласком на овладавању неопходним вештинама које захтева дигитализација, али и комплекснија организација рада. Прилагођавању промена које предстоје посвећен је и рад Дејана Б. Поповића у коме је посебна пажња посвећена роботизацији која ће за последицу имати губитак посла великог броја радника који ће морати да се преквалификују за нове послове.

Радови садржни у овом Зборнику дају јаснију слику проблема запослености са којима се већ сада суочавамо, а који ће у времену које пред нама постати акутни. Иако не дају недвосмислене препоруке, њихов значај је у систематској идентификацији проблема запослености у Србији у садашњем времену и времену које нам предстоји.

Александар Костић

РЕЧ ВЛАДИМИРА С. КОСТИЋА,
ПРЕДСЕДНИКА СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ
НАУКА И УМЕТНОСТИ

Поштовани чланови Српске академије наука и уметности, поштована госпођо Ђукић-Дејановић, поштовани господине Боричићу, драги учесници, даме и господо.

Ја бих ово своје излагање и поздрављање могао да завршим једноставном реченицом да ми је веома драго, да ми је искрено задовољство што данас држимо овај скуп. Као што видите, пред нама су три зборника који су посвећени образовању, науци, и овај последњи посвећен култури који је управо изашао испод штампарске пресе. Данас у том реду одржавамо четврти скуп посвећен економији, тачније проблему запошљавања у XXI веку у Србији. Реч је, дакле, о покушају антиципације проблема са којима се сусрећемо и са којима ћемо се тек сусретати, са идејом да у овом низу ускоро осване и четврти зборник са овог сакупа.

О чему је заправо реч? Наиме, у оквиру Одбора за филозофију и друштвену теорију којим руководи професор Костић, започет је циклус под насловом „Стратешки правци развоја Србије у XXI веку“ који је замишљен као понављање петогодишњих целина у оквиру којих се једном годишње обрађује по једна тема из пет кључних области: образовања, науке, културе, економије (као ове године) и државног уређења. Циљ је да иза ових скупова остану писани трагови у виду зборника који су пред вама. Када се циклус заврши све почиње из почетка. Тако да ће, ако не ми, онда неки други људи у годинама пред нама имати прилике да виде како су у размацама од по пет година озбиљни и забринути људи у Србији видели сваку од ових пет кључних тема, шта се мењало, шта се побољшавало или нажалост погоршавало.

Данашњи четврти скуп с овим амбициозним науком карактерише неколико детаља. Ја ћу се задржати само на најважнијем. У претходном периоду Српска академија наука и уметности је покушала да у оквиру мреже научних и уметничких институција са којима делује и сарађује омогући простор слободне и неусловљене комуникације за разматрање актуелних проблема, суочавање наше средине са низом цивилизацијских дилема и оним што је неопходно за предвиђање

цивилизацијских токова и промена да нас оне не би изнова и изнова изненађивале. Јавности је промакло да је САНУ барем у делу тих активности, поред стручне критике, градила и оставила мостове кроз предлоге за превазилажење уочених проблема. Колико је у томе успела не бих сада о тужним темама.

Данашњи састанак има три организатора, и то је кључно. Поред САНУ, то је Комисија за демографију и популациона питања Владе Републике Србије (поздрављам госпођу Славицу Ђукић-Дејановић која руководи овим активностима) са којом САНУ има не само потписан уговор о сарадњи већ за сада, истина, само краћи списак претходно одржаних активности. Међутим, посебно тежиште свог задовољства ја бих ставио на могућности да поздравим трећег организатора овог скупа – Економски факултет Универзитета у Београду са којим САНУ има уговор о сарадњи. Значај сарадње са овом институцијом на овом месту и у ово време не треба образлагати. Налазим за сходно да нагласим да је ова сарадња за САНУ од изузетног значаја.

Да завршим. Овај простор, барем док будемо могли да га контролишемо, остаје отворен за слободно и критично сучељавање мишљења, научно сагледавање феномена прошлости и садашњости, и да будем мало песимистичан, евентуалне будућности. Подсећам, мото претходног скупа који је био посвећен култури био је „Неслагање без љутње“. Данашњи скуп још увек нема свој мото, али чини ми се би се он могао наћи у некој успешнијој парафрази реченице „Иза сваког става, пре свега, одговорност.“

Хвала вам.

РЕЧ СЛАВИЦЕ ЂУКИЋ ДЕЈАНОВИЋ,
МИНИСТАРКЕ БЕЗ ПОРТФЕЉА У ВЛАДИ РЕПУБЛИКЕ
СРБИЈЕ ЗАДУЖЕНЕ ЗА ДЕМОГРАФИЈУ
И ПОПУЛАЦИОНУ ПОЛИТИКУ

Уважени председниче Српске академије наука и уметности, господине Костићу, уважени председавајући, поштовани академици, даме и господо, колегинице и колеге.

У име једног од суорганизатора и по редоследу и по значају у овом моменту заиста трећег, имам задовољство да констатујем да демографија налази своје место у овим просторима у Српској академији наука, по други пут у периоду од десет месеци. Та тема је уско везана са нашом данашњом темом – запосленост и рад у Србији у XXI веку. Нисам неко ко воли цитате, али ћу поменути Цицерона који је говорио да рад крепи младост, весели старост, краси срећу, а несрећи пружа утеху. Овај садржај може бити близак беби-бум генерацији, људима рођеним између 1945. и 1946. године који ће 2021. већ изаћи из оне групе наших суграђана који припадају радно активном становништву. Демографски индикатори и рад се преплићу, условљавају једни друге, а лоши демографски индикатори, нажалост, говоре о чињеници да нас је све мање и за рађање и потенцијално за рад. У том смислу Влада Републике Србије оцењује да је пре доношења било каквих одлука заиста важно чути шта каже струка и да почне то и на делу да примењује као принцип свог рада. Колико успешно, показате време.

Чињеница је да се Влада Републике Србије Агендом 2030 одрживог развоја Уједињених нација, документом који је ратификован у Скупштини, определила да кроз циљ под бројем један смањи сиромаштво, да кроз циљ под бројем осам ове агенде убрза процес запошљавања и створи услове да што већи број људи живи од свог рада и да води рачуна о достојанству рада да кроз циљ под бројем шеснаест, између осталог, ради на инклузивном друштву које ће укључити све у рад према својим способностима. Све ово говори у прилог томе да су трендови данашњег и сутрашњег рада постали предмет ангажовања великог броја учесника Владе Републике Србије, који са различитих аспеката раде на овим темама. Време ће показати колико успешно.

Влади Републике Србије је част да сарадња са Српском академијом наука и уметности и Економским факултетом у Београду постаје реалност. У том смислу преносим поздраве чланова Владе и жељу да рад буде успешан.

Захваљујем.

ПРОБЛЕМИ МЛАДИХ ИЗВАН ОБРАЗОВАЊА И ЗАПОСЛЕНОСТИ

Драгана Марјановић

Фондација за развој економске науке Економској факултету (ФРЕН),
Универзитет у Београду

Сажетак. У овом чланку обрађује се проблем незапослених младих који су ван образовног система. Узимајући у обзир израженост овог феномена у Србији, као и трајност последица дугорочне незапослености, објашњава се значај изучавања овог проблема.

Доводећи у везу образовна постигнућа младих и њихов положај на тржишту рада, утврђује се да нису сви млади у подједнако тешком положају на тржишту рада. Иако је стопа незапослености високо образованих младих и даље висока, виши нивои образовања су повезани са вишим стопама партиципације и запослености, а нижим стопама незапослености, а транзиција од школе до посла младих је бржа.

Полазећи од тога да би политика запошљавања требало да узме ове разлике у обзир при креирању активних мера политике запошљавања и дефинисања циљних група – тешко запошљивих младих, она се укратко представља, као и налази евалуација учинка двеју мера на младе учеснике. Једина категорија за коју се може рећи да је успешно циљана активним мерама политике запошљавања јесу високо образовани млади, али мера у коју се они најчешће укључују, *Стиручна њракса*, нема позитиван нето утицај на положај учесника на тржишту рада.

Кључне речи: незапосленост младих, образовање, политике запошљавања, активне мере запошљавања

1. Значај питања незапослености младих

Проблем незапослености (и неактивности) младих последњих десет година оправдано заокупља пажњу истраживача, креатора политика и међународних организација, како на глобалном нивоу тако и у Србији.

Отварање задовољавајућих радних места за младе људе који се сваке године прикључују тржишту рада сматра се једним од кључних корака на путу ка успешнијој привреди, праведнијем друштву и снажнијој демократији. Проналажење одговарајућег упоришта на тржишту рада није само од изузетне важности за „успех“ у послу, већ има и мултипликативни ефекат на читав живот појединца, његове или њене породице и земље. Младост се сматра животним периодом од пресудне важности, када човек почиње да спроводи своје тежње у дело, стиче финансијску независност и налази своје место у друштву. Тегобан улазак

у свет рада са собом носи озбиљне последице по младе, укључујући ту и већи ризик од сиромаштва, као и губитак драгоцених вештина, талента и енергије.

Запошљавање младих посебно је осетљиво на привредни циклус. Млади су обично ти који први губе посао у периодима економског пада, тј. контракције, а последњи који долазе до запослења када привреда оживи. Ово је један од главних разлога зашто је светска економска криза тако озбиљно погодила баш младе.

Светска економска криза само је додатно погоршала кризу незапослености међу младима која је већ постојала као проблем у многим земљама Источне Европе, укључујући ту и Србију. У овим земљама, хитно укључивање младих у тржиште рада важније је него икада пре. Стопа незапослености младих, која је 2012. године у Србији достигла чак 42,3% (за младе до 29. године живота), међу највишим је у свету. Овим већ алармантним бројевима треба додати све већи број младих који су заробљени у неформалној економији. Више од трећине младих радника у Србији запослено је неформално и нису покривени социјалном заштитом. Најзад, ту је и велики број младих са несигурним пословима, као и многи млади који су изгубили наду јер нити су запослени, нити се образују, нити обучавају. (*Not in employment, education nor training, NEET*)

Описани трендови имају значајне последице по младе, пошто се велики део нових група активног становништва прикључује редовима незапослених. Ова ситуација без преседана изазива забринутост због опасности од појаве изгубљене генерације или, другим речима, групе незадовољних и обесхрабрених младих људи присиљених да таворе на маргинама тржишта рада. (Међународна организација рада /МОП/, 2011)

Поред тога што дугорочна незапосленост у младости веома брзо доводи и до губитка радних навика и вештина, она има и трајне ефекте. Истраживања указују на постојање трајних негативних последица, у смислу да код особа које искусе незапосленост у неком периоду свога живота, а поготово на самом почетку своје радне каријере, постоји већа вероватноћа да ће и у будућности бити незапослене, као и да ће имати нижа примања него што би то иначе био случај.

У наредном поглављу ће у више детаља бити описано како се положај на тржишту рада разликује у зависности од специфичних карактеристика младих који се покушавају запослити, првенствено у односу на стечено образовање. Ипак, и у односу на трајне последице које овде разматрамо, важно је истаћи да не само да терцијарно образовање и

стручно знање пружају извесну заштиту од незапослености већ су и дугорочни ефекти незапослености блажи.

Испитивањем каријера које су на тржишту рада остварили млади са факултетским дипломама стеченим 1988. године (узимајући у обзир економску кризу која је погодила Шведску раних деведесетих година прошлог века), закључено је да су у Шведској факултетски образовани млади махом избегли дугорочне штетне последице искуства са незапосленошћу по самом укључивању у тржиште рада, али и да су они једина група за коју се то може рећи. Да је исти случај и са Немачком, потврђено је анализом лонгитудиналних података. Незапосленост има снажније дугорочне последице по нискоквалификоване раднике него по оне са вишим секундарним, односно терцијарним образовањем, док су и у Шпанији закључили да период незапослености на самом почетку каријере има мање штетне последице по висококвалификоване раднике него по оне са ниским нивоом квалификација. (Fondevil, 2014)

Међутим, већина спроведених студија наводи и на закључак да пропуштено радно искуство има велики утицај на плату коју млади могу да очекују после периода незапослености, што би значило да незапосленост са собом вуче значајно смањење личног дохотка. Штавише, штетне последице по зараду не односе се само на мање образоване, већ на све младе без обзира на ниво образовања. (Ibid.)

Ови налази јасно упућују на ургентност добро циљаног одговора политике запошљавања и образовања како би се и краткорочни и трајни негативни ефекти дуготрајне незапослености младих умањили, првенствено спречавајући да до дугорочне незапослености уопште дође.

2. Положај младих на тржишту рада у Србији

У бројним студијама је евидентирана неповољност положаја младих на тржишту рада у Србији у односу на целокупну радну популацију¹. И заиста, чак и летимичан упоредни преглед основних индикатора тржишта рада, које редовно прикупља Републички завод за статистику (РЗС) кроз *Анкету о радној снази (АРС)*, за популацију радног узраста (15 до 64 година) и популацију младих (15 до 24 година) у периоду од избијања светске економске кризе 2008. године до 2016. године, ово јасно илуструје.

1 На пример Крстић et al. (2010). „Положај рањивих група на тржишту рада Србије“, Фонд за развој економске науке, Београд. Алексић, Д. (2015). „Положај младих на тржишту рада Србије – Утицај економске кризе и одговор активне политике тржишта рада“, у: Живковић, Б., Церовић, Б. (уред.), *Економска историја у 2015. години*, Научно друштво економиста Србије, Економски факултет у Београду и Привредна комора Србије, Београд, стр. 153–168.

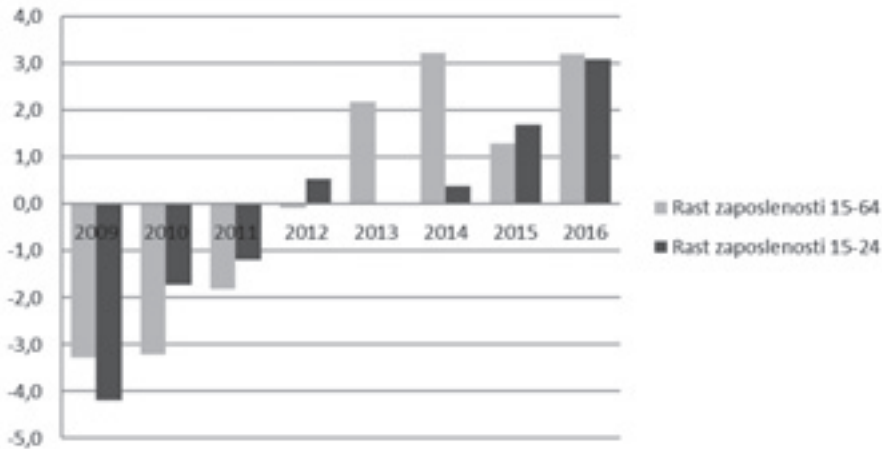
Табела 1. Основни индикатори тржишта рада за популацију радног
узрасћа (15–64) и младих (15–24) у периоду 2008–2016

Година	Узраст	Ст. учешћа	Ст. запослен.	Ст. незапослен.
2008.	15–64	62,7	53,7	14,4
	15–24	32,5	21,1	35,2
2009.	15–64	60,6	50,4	16,9
	15–24	28,9	16,9	41,6
2010.	15–64	59,0	47,2	20,0
	15–24	28,2	15,2	46,2
2011.	15–64	59,4	45,4	23,6
	15–24	28,4	14,0	50,9
2012.	15–64	60,1	45,3	24,6
	15–24	29,6	14,5	51,1
2013.	15–64	61,6	47,5	23,0
	15–24	28,7	14,5	49,4
2014.	15–64	63,3	50,7	19,9
	15–24	28,5	14,9	47,5
2015.	15–64	63,6	52,0	18,2
	15–24	29,2	16,6	43,2
2016.	15–64	65,6	55,2	15,9
	15–24	30,3	19,7	35,0

Извор: АРС 2008–2016, РЗС

У поменутиим студијама се наглашава да поред стандардних проблема који отежавају укључивање младих на тржиште рада, препреке младима у Србији представљају и структурни недостаци тржишта рада, закаснили, а затим и продужени процес транзиције, као и неусклађеност образовног система са потребама тржишта рада. Резултат комбинације општих и специфичних фактора који се односе на Србију јесте негативна синергија која је довела до тога да и пре почетка глобалне економске кризе млади у Србији буду маргинализовани. Прве последице економске кризе, које у Србији почињу да се испољавају крајем 2008. године, оставиле су траг на тржишту рада и притом, само додатно, продубиле рањивост младих. Континуирано погоршање положаја младих од тог тренутка манифестовало се падом запослености, растом незапослености и све мањом партиципацијом на тржишту рада. (Марјановић et al., 2016).

Ово је илустровано и подацима из Табеле 1, али, поред тога, значајан увид у положај младих на тржишту рада се добија када се индикатори за ову популацију упореде са општом популацијом. Тада је могуће спознати и релативан положај младих и како се он мењао.

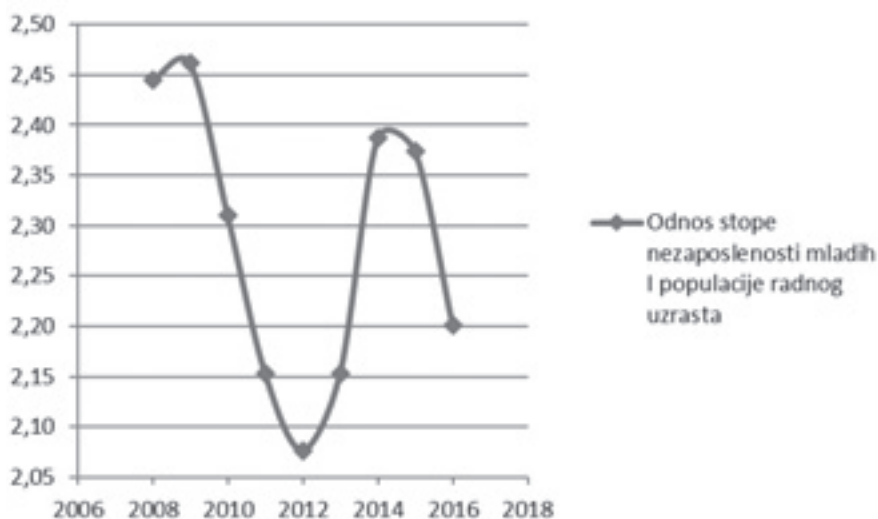
Слика 1. Раст стопе запослености популације радног узраста и младих у периоду 2009–2016.

Извор: Калкулације аутора на основу података АРС 2008–2016, РЗС

Подаци о променама у стопи запослености указују на то да су млади заиста претрпели највећи удар пада запослености одмах по избијању кризе, а да се њихова запосленост теже опорављала након 2012. године у односу на општу популацију радног узраста. Ипак, последњих пар година, и у релативном смислу положај младих се, када је у питању запосленост, поправио, те је раст стопе запослености младих 2015. чак и виши од раста стопе запослености опште популације радног узраста, а 2016. године је незнатно нижа.

На сличан закључак упућује и анализа односа између стопе незапослености младих и популације радног узраста, која је илустрована на Слици 2.

Иако је стопа незапослености младих у целом посматраном периоду више од два пута већа од стопе незапослености целе популације радног узраста, варијације у овом односу указују на битне закључке. Овај однос је најнеповољнији по избијању економске кризе 2008. и 2009. године, када достиже скоро 2,5. Како се ефекти кризе проширују, 2012. године, када бележимо кулминацију кризе и најтежи удар на тржиште рада за целокупну популацију, овај однос је најнижи и износи 2,08.

Слика 2. Однос стопе незапослености младих и популације радног узраста

Извор: Калкулације аутора на основу података APC 2008–2016, РЗС

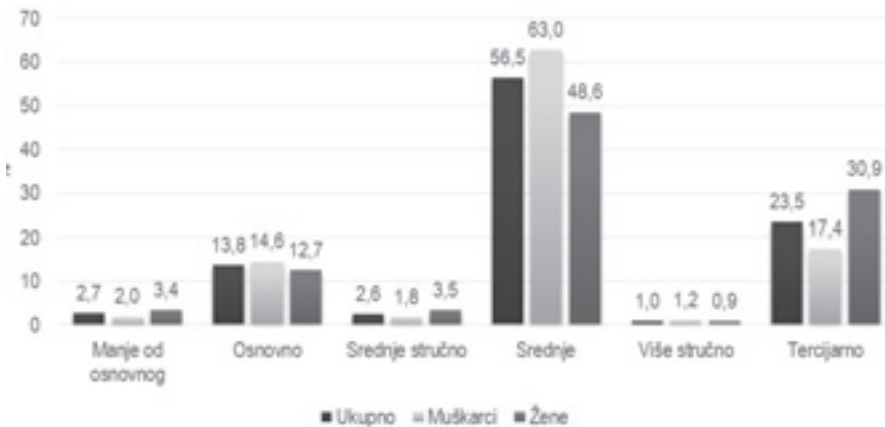
Како се економија опорављала и незапосленост смањивала, однос је опет растао доказујући да се незапосленост опште радне популације смањивала брже него незапосленост младих. Од пре две године, уз пад незапослености бележимо и смањење овог односа, дакле положај младих на тржишту рада се и у релативном смислу побољшава.

Ова кратка анализа података о тржишту рада у Србији у потпуности поткрепљује глобалне трендове када је у питању судбина младих у сусрету са економским кризама – да су они први који радна места изгубе, а последњи који ће се запослити када ефекти кризе почну да бледе.

Међутим, како се ситуација на тржишту рада значајно разликује међу различитим старосним категоријама, тако постоје значајне разлике и међу младима. Нису сви млади у подједнако тешком положају на тржишту рада.

Међународна организација рада (МОП) је 2015. године, у сарадњи са Републичким заводом за статистику, спровела значајно истраживање – *Транзиција младих жена и мушкараца на тржишту рада Републике Србије (School to Work Transition Survey (SWTS))* (Марјановић, 2016) – које пружа детаљан увид у овај процес узимајући у обзир разноврсне карактеристике младих од значаја за разумевање процеса њихове транзиције од школе до посла. Посебна пажња је усмерена на разумевање утицаја које школска спрема има на положај на тржишту рада.

Укупно 634,733 (50,8 процената) младих старости од 15 до 29 година завршило је са образовањем (напустило образовни систем) 2015. године, при чему је тај проценат већи међу младим мушкарцима него међу младим женама (54,1 наспрам 46,8 процената). Генерално гледано, младе жене нешто дуже остају у образовном систему од младих мушкараца. Учешћа која се могу видети на Слици 3 указују на то да су проценти оних који су завршили основно образовање приближно једнаки код оба пола (16,1 проценат младих жена и 16,6 процената младих мушкараца), али је већи број младих жена успео да заврши терцијарни ниво образовања (30,9 процената младих жена наспрам 17,4 процента младих мушкараца). Млади мушкарци, на супрот томе, у већем броју од својих вршњакиња завршавају средњи ниво образовања, мада тај ниво образовања има највећи број младих код оба пола (63 процента младих мушкараца и 48,6 процената младих жена). Мали број младих се одлучује за стручно образовање (2,6 процената младих у средњим школама и 1,0 проценат младих у вишем образовању).

Слика 3. Млади по нивоу стеченог образовања

Напомена: Рачунају се само млади са завршеним образовањем (тј. не убрјају се садашњи студенти).

Извор: Републички завод за статистику, SWTS 2015.

На приступ образовању значајно утиче место боравка. Процент младих из руралних подручја који нису завршили основну школу три пута је већи од броја младих из урбаних делова (4,2 наспрам 1,4 процента). Истовремено, млади у урбаним подручјима имају три пута веће шансе да стекну диплому терцијарног нивоа образовања од младих у

руралним областима (32,2 наспрам 13,5 процената). Такође је процењено да финансијски положај породице значајно утиче на исход образовања појединаца, посебно на вероватноћу стицања високог образовања које је повезано са финансијском стабилношћу породице. Млади који нису завршили ни основну школу или су завршили само основну школу много чешће долазе из породица које су у најтежем финансијском положају. Овај феномен доприноси продубљивању већ изразите неједнакости међу грађанима Србије.

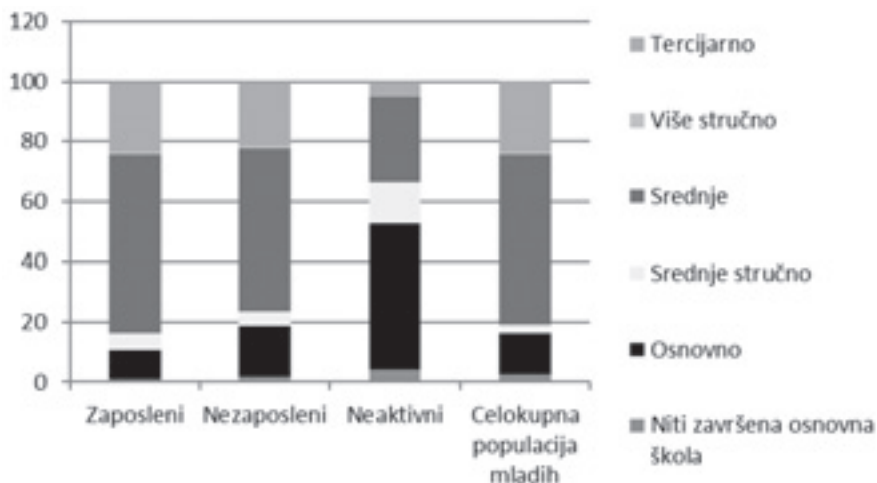
Анализа статуса на тржишту рада по нивоима завршеног образовања може да нам обезбеди неке информације о томе како су ове две карактеристике повезане. Слика 4 показује да се удео младих са терцијарним образовањем унутар целокупног становништва поклапа са уделом запослених младих који имају дипломе терцијарног образовања (23,5 процената). То значи да поседовање дипломе вишег нивоа образовања не утиче негативно на младе на тржишту рада, нити увећава њихове шансе да пронађу посао. Штавише, расподела незапослених младих по нивоима образовања не разликује се значајно од такве расподеле код укупног становништва. Ипак, приметно је да већи проценат незапослених младих у односу на запослене вршњаке има само завршен основни ниво образовања, што значи да недостатак вишег образовања ипак представља препреку за запошљавање. У ствари, млади са најнижим нивоима образовања имају значајно веће изгледе да остану изван радне снаге: готово половина (48,7 процената) неактивних младих завршила је своје образовање на основном нивоу. Насупрот њима, удео неактивних младих са дипломом терцијарног образовања је свега 4,6 процената.

Удео младих који су „нити запослени, нити се школују или обучавају“ (NEET) представља још један занимљив показатељ. NEET и незапосленост младих су повезани концепти, али међу њима постоје и значајне разлике. Стопа незапослености обухвата она лица која су изгубила посао или су тражила посао током протеклог месеца и спремна су да почну да раде у року од две недеље. Та лица се сврставају у категорију економски активних, међу којима може бити и младих који се још увек школују. Како би се тај део незапослених који се још увек школују изоловао и истовремено издвојио део оних који су и економски неактивни и ван образовног система уводи се израчунавање NEET према формули: неактивни не-студенти плус незапослени не-студенти. (Elder, 2015)

Резултати анкете показују да је 2015. године 24 процента младих било NEET. (Табела 2) Подаци указују на то да се удео NEET повећава у старијим годиштима младих, али да његова структура остаје релативно константна у смислу односа броја незапослених и неактивних NEET; до

29. године млади NEET су пре свега једнако бројни у две поткатеорије, док у узрасту између 15 и 17 година потпуно неактивни не-студенти чине само мали удео у NEET.

Слика 4. Нивои образовања младих према тренутном статусу активности

Напомена: Рачунају се само млади са завршеним образовањем (тј. не убрљају се садашњи студенти).

Извор: Републички завод за статистику, SWTS 2015.

Табела 2. Младо NEET с њановниши њво ѡрема ѡлоу и облас ѡи с ѡановања (%)

	Укупно	Мушкарци	Жене	Рурално	Урбано
Стопа NEET	24,0	21,9	26,1	29,1	20,6
<i>од којих:</i>					
Неактивни не-студенти	49,2	43,5	54,3	51,7	47,0
Незапослени не-студенти	50,8	56,5	45,7	48,3	53,0

Извор: Републички завод за статистику, SWTS 2015.

Стопа NEET виша је у руралним него у урбаним подручјима (29,1 наспрам 20,6 процената и та стопа је виша међу женама него међу мушкарцима (26,1 наспрам 21,9 процената). Иако су збирне стопе сличне код оба пола, структура NEET се разликује међу половима. Већина младих мушкараца који спадају у NEET су незапослени (56,5 процената), док код жена незапослене NEET чине 45,7 процената. Насупрот

томе, међу младим женама већина није ни у образовном систему ни на тржишту рада – 54,3 процента младих NEET жена су неактивне не-студенткиње, док их је 45,7 незапослено. С обзиром на то да се одговори секторских политика на неактивност значајно разликују од мера против незапослености, било би корисно истражити поткатегорије NEET како би се олакшала израда најадекватнијих циљаних одговора на конкретне изазове.

Млади се могу груписати према томе где се налазе у процесу транзиције ка тржишту рада. Транзиција младих људи ка тржишту рада односи се не само на дужину протока времена од њиховог изласка из образовног система (са или без завршеног одређеног нивоа образовања) до њиховог првог ступања на посао него и на квалитативне факторе, као што су стабилност запослења (мерено врстом уговора).

SWTS је направљена тако да се у њој користи строжа дефиниција термина „стабилно запослење“ од оног који се обично користи. Полазећи од става да неко лице није обавило транзицију док се не устали на неком послу који испуњава најосновнији критеријум стабилности, дефинисан трајањем уговора о запослењу, у аналитички оквир SWTS уводи се нови квалитативни елемент у стандардну дефиницију транзиције ка тржишту рада. Ипак, не налазе сви млади људи у Србији стабилно запослење и ако „коначни циљ“ није у складу са реалном ситуацијом, онда можда статистички оквир није довољно широко постављен. Из тог разлога МОР је придодала задовољство послом као компоненту анкете и уградила је у концепт транзиције ка тржишту рада.

Тачније посматрано, транзиција ка тржишту рада дефинише се као прелазак младе особе (старости од 15 до 29 година) са завршетка школовања (или започињања прве економске активности) на прво стабилно или задовољавајуће запослење².

2 Фазе транзиције дефинисане су на следећи начин:

- I. **Обавили транзицију** – Млада особа која је „обавила транзицију“ јесте она која је тренутно запослена и није у школи у:
  - i. Стабилном запослењу
    - a. На основу писаног уговора у трајању од најмање 12 месеци, или
    - b. На основу усменог договора уз вероватноћу останка на послу током наредних 12 месеци;
  - ii. Задовољавајућем привременом запослењу:
    - a. На основу писаног уговора у трајању од најмање 12 месеци и без жеље за променом посла, или
    - b. На основу усменог договора, није сигурна да ће остати на том послу током наредних 12 месеци, и не жели да промени посао; или
    - c. Задовољавајуће самозапослена (има статус самозапослене особе и не жели да промени посао).

Две петине (40,2 процента) младих у Србији још увек није започело своју транзицију у време спровођења ове анкете. Од оних који су започели транзицију од школе до посла, већина проводи много времена у њој. За само једну петину (20,0 процената) младих сматра се да су завршили транзицију, док је преосталих 39,8 процената младих и даље у транзицији. Млади мушкарци су у већем броју случајева завршили транзицију у поређењу са младим женама, док се младе жене у већем броју од младих мушкараца налазе у категорији оних који још нису започели транзицију. (Слика 5)

Слика 5. Младо становништво према фазама транзиције

Извор: Републички завод за статистику, CWTC 2015.

II. У транзицији – Млада особа је још „у транзицији“ ако је:

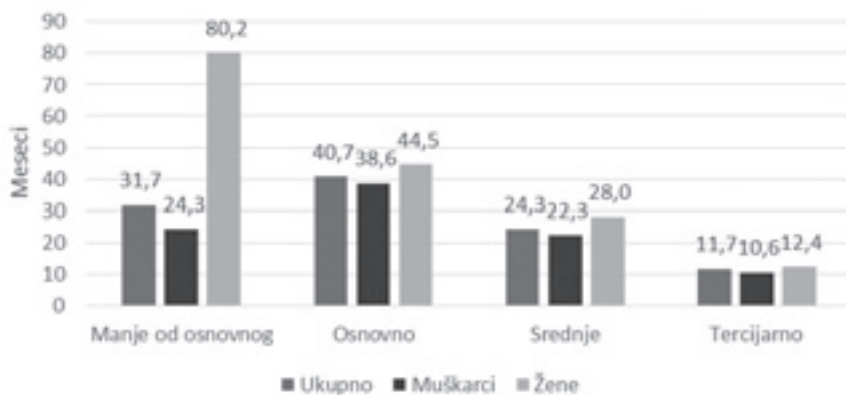
- i. Активни студент (запослен или незапослен);
- ii. Незапослена (није студент, широка дефиниција);
- iii. Запослена на привременом и незадовољавајућем радном месту
  - a. На основу писаног уговора у трајању од најмање 12 месеци и са жељом да промени посао, или
  - b. На основу усменог договора, није сигурна да ће остати на том послу током наредних 12 месеци, и жели да промени посао;
- iv. Незадовољавајуће samozапослена (има статус samozапослене особе и жели да промени посао); или
- v. Неактивна је и није у образовању или на обуци, и планира да касније потражи посао.

III. Још нису започели транзицију – Млада особа има статус „још није започела транзицију“ ако је:

- i. Још увек у школи и неактивна је (неактивни студент); или
- ii. Неактивна је и није у образовању или на обуци (неактивни не-студент), без намере да тражи посао.

Конечно, и Слика 6 приказује предност коју образовање доноси у транзицији младих у Србији од школе до посла. Дужина транзиције до првог стабилног/задовољавајућег запослења упала је мања за младе дипломце који имају терцијарни ниво образовања у односу на младе са дипломом средње школе (11,7 наспрам 24,3 месеца). Упркос већој заступљености младих жена од младих мушкараца међу младима са факултетским дипломама, њима је и даље потребно више времена да заврше транзицију од школе до посла у односу на младе мушкарце (12,4 наспрам 10,6 месеци), што би могло да означава родну дискриминацију на тржишту рада.

Младима који имају основно образовање потребно је чак 40,7 месеци да би завршили транзицију. Веома дуга транзиција младих са ниским нивоима образовања могла би делимично да се објасни тиме што они у много млађим годинама напуштају школу, али би тек требало одговорити на питање шта ти млади људи раде у том прелазном периоду. Узимајући у обзир много дуже периоде транзиције младих жена чије је образовање ниже од основног, оне вероватно проводе већи део прелазног периода бринући о домаћинству, зависне од прихода који стварају други чланови домаћинства или уз подршку државе. У даљим истраживањима требало би узети у обзир карактеристике младих у овој категорији, с обзиром на то да би они могли да представљају групу најрањивијих младих људи у земљи, којима је зато и најпотребнија помоћ.

Слика 6. Просечна дужина трајања транзиције од дипломирања у школи до првог стабилног и/или задовољавајућег запослења према нивоима завршеног образовања и према полу (месеци)

Извор: Републички завод за статистику, SWTS 2015.

Подаци о дужини трајања транзиције од завршетка школовања до првог стабилног или задовољавајућег посла, као и однос учешћа на тржишту рада, запослености и незапослености илустративно указују на то да нису сви млади у подједнако тешком положају на тржишту рада. Иако је стопа незапослености високо образованих младих и даље висока, виши нивои образовања јесу повезани са вишим стопама партиципације и запослености и нижим стопама незапослености и транзиција од школе до посла младих људи и жена је бржа.

Ове разлике и додатне факторе рањивости нискообразованих младих је нужно узети у обзир у креирању адекватног одговора политике запошљавања како би се максимизирао ефекат ограничених ресурса који стоје на располагању.

3. Одговор политике запошљавања на изазов незапослености младих

Креатори секторских политика препознају озбиљност проблема са којима се суочавају млади који улазе на тржиште рада и издвајају значајна средства намењена подршци запошљавању младих, али су средства намењена активним мерама тржишта рада драстично умањена од 2012. године. До 2012. године годишњи буџет за запошљавање био је релативно стабилан на нивоу од нешто више од 0,1 проценат БДП-а. Ипак, због фискалних ограничења последњих година, издвајања, како за пасивне тако и за активне мере запошљавања, драматично су смањена. Иако је Националном стратегијом запошљавања за период 2011–2020. године дефинисано да учешће ових средстава у 2014. години буде 0,4%, а у 2015. години чак и 0,5% БДП-а, то се није остварило. Буџетска средства кретала су се у распону од 0,18% до 0,03% БДП-а, што је далеко испод планиране границе, а што подразумева и мањи обухват лица, па, самим тим, и мањи домет политике запошљавања. (Марјановић et al., 2016)

Међутим, и поред тога, последњих година уочљив је напор креатора политике запошљавања да пажњу усмере ка питању запошљавања младих. Ово се првенствено односи на увођење пакета услуга за младе 2013. године као претходнице *Гаранције за младе (Youth Guarantee)*³, која је широко распрострањена у земљама ЕУ. Поред овога, мера активне политике запошљавања *Стручна њакса* је једна од мера у коју се укључује највећи број незапослених са евиденције Националне службе за запошљавање (НСЗ), а намењена је искључиво младима до 30 година старости. Могу се поменути и други релевантни програми и мере који су циљано намењени запошљавању младих и финансирани су из буџета,

3 <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1079>

а које спроводе друге институције (попут Министарства омладине и спорта, нпр. услуге канцеларија за младе) или програми организација цивилног друштва (ОЦД), који доприносе повећању запошљавања и запошљивости младих⁴. Исто тако, тренутно се спроводи више пројеката финансираних од стране билатералних донатора у којима је запошљавање младих у фокусу.

И заиста, када се анализирају подаци са евиденције НСЗ (Табела 3) и упореди удео младих међу регистрованим незапосленим и међу корисницима мера активне политике запошљавања, можемо закључити да су млади заиста ефикасно циљани. Прошле године млади су чинили 22,7 процената регистрованих незапослених, а чак 38,4 процента корисника мера које спроводи НСЗ. Разлика у стопи учешћа на евиденцији и међу корисницима мера је била још већа претходних година.

Табела 3. Млади на евиденцији НСЗ

Година	Удео регистрованих незапослених	Удео корисника финансијских мера	Удео запослених	Број регистрованих незапослених
2015	25,4	43,5	38,6	183.602
2016	24,4	43,9	37,7	171.245
2017	22,7	38,4	35,4	140.655

Извор: ЈИС 2015–2017, НСЗ

Ситуација је слична и када анализирамо удео младих међу запосленим по евиденцији НСЗ. Чињеница да су и овде млади заступљенији више него међу регистрованим незапосленим указује на то да а) млади који су на евиденцији НСЗ, а дошли су до запослења, не спадају у тешко запошљиве, и/ или б) НСЗ врло ефикасно, кроз своје услуге и мере, неутралише баријере са којима се тешко запошљиви млади суочавају на тржишту рада. Како бисмо одговорили на ово питање

4 Програми и пројекти које МОС финансира у циљу реализације циљева *Националне стратегије за младе*, а путем јавних конкурса на којима могу да учествују удружења (у складу са Законом о младима и подзаконским актима) и јединице локалне самоуправе које имају канцеларије за младе.

и разумели у којој мери је политика запошљавања у Србији ефикасна и усмерена на тешко запошљиве младе (узимајући у обзир дискусију у претходном поглављу), потребан је увид у детаљније податке о карактеристикама младих учесника мера и запослених са евиденције НСЗ.

Подаци у Табели 4 се односе на 2017. годину, али дистрибуција је врло слична у претходне три године за које су обезбеђени подаци. Једина категорија за коју се може рећи да је успешно циљана активним мерама политике запошљавања јесу високо образовани млади. Док они чине 22,2 процента регистрованих незапослених младих, 36 процената младих корисника мера НСЗ је завршило вишу школу, факултет или постдипломске студије.

Табела 4. Млади са евиденције НСЗ по степеноу стручне спреме

Степен стручне спреме	Удео међу регистрованим младим незапосленим	Удео међу младим корисницима мера АПЗ НСЗ	Удео међу младим запосленим са евиденције НСЗ
I и II	20,6	18,6	10,0
III-V	57,2	45,4	62,3
VI-VIII	22,2	36,0	27,6

Извор: ЈИС 2017, НСЗ

Када је о запошљавању реч, у односу на школско постигнуће, очекивано је да се најлакше запошљавају високо образовани млади као и они са средњом стручном спремом. Удео запослених младих са ниском стручном спремом, односно без квалификација је дупло (двоструко) мањи од њиховог удела на евиденцији незапослених.

Фондација за развој економске науке је 2016. године (Марјановић, et al., 2016) спровела анализу нето учинка двеју мера на запошљивост младих. У прву, већ поменути, широко распрострањену, *Стручну праксу*, првенствено се укључују млади универзитетски дипломци (иако у ову меру могу да се укључе и млади са средњом стручном спремом), а друга, са знатно мањим обухватом, *Свицање практичних знања* је намењена незапосленим са ниским степеном образовања, односно без квалификација. У Табели 5 су, ради лакшег поређења, сумиране кључне карактеристике ових мера.

Захваљујући овој анализи могуће је донети одређене закључке и о ефектима политике подршке запошљавања младих, односно разумети да ли је релативни успех у запошљавању младих резултат активних мера политике запошљавања, или су ти млади, који су се претходних година запошљавали са евиденције НСЗ, једноставно били лакше запошљиви.

Истраживање је указало на значајне ефекте произашле из учествовања у програму *Стицање практичних знања*, и њихов утицај на главне исходе на тржишту рада (вероватноћа запослења и неактивност), као и позитиван ефекат на неке показатеље субјективног благостања (нпр., прилике за налажење посла). Позитивни ефекти нису пронађени за учеснике програма *Стручна пракса*, који се после учешћа у програму не налазе у повољнијој позицији на тржишту рада. Ово се односи како на исходе на тржишту рада тако и на субјективно благостање.

Табела 5. Упоредни приказ карактеристика мера *Стручна пракса* и *Стицање практичних знања* сprovedених 2013. године

	Стручна пракса	Стицање практичних знања
Циљ	Стручно оспособљавање за занимања за које је учесник школован	Стицање знања и вештина за лица без квалификација
Број корисника	1.960 корисника до 30 година старости	68 корисника до 30 година старости
Трајање	6–12 месеци зависно од ССС без радног односа	6 месеци оспособљавања + 6 месеци задржавања у радном односу
ССС учесника	88 % висока стручна спрема	100% без/са ниским квалификацијама
Нето учинак	Без учинка	Позитиван учинак

Извор: аутор на основу података из Марјановић et al., 2016.

Сходно налазима евалуације, и у складу са међународним искуствима, може се закључити да су програми овог типа ефикаснији уколико се у њих укључују рањиве групе на тржишту рада, односно да би мере активне политике запошљавања требало превасходно усмеравати ка незапосленим младима који се налазе у најнеповољнијем положају на тржишту рада. Када су млади у питању, утврђено је да су то млади без односно са ниским квалификацијама.

4. Закључак

Будући да је у односу на просек ЕУ-28⁵ удео дугорочно незапослених међу младима у Србији висок, на нивоу од 50,9 процената (према резултатима SWTS анкете), позитивно је што су креатори политика препознали овај проблем и определили извесна средства да се он ублажи. Ово је од посебне важности када узмемо у обзир да што су млади дуже незапослени, то је већа вероватноћа опадања њиховог нивоа вештина и губитка мотивације, а као што је објашњено, очекиване су и целоживотне последице.

Како би инвестирани ресурси (посебно када су овако ограничени) остварили жељени циљ – повећање запослености младих – нужно је да они буду усмерени ка младима који се без те подршке не би запослили. Укључивањем младих који су већ у старту у најповољнијем положају на тржишту рада у мере које доказано немају ефекат на побољшање њиховог положаја не постиже се повећање запошљивости, већ се средства улажу у запошљавање оних који би се и без те подршке запослили, те нето учинак изостаје.

Поред проблема који су препознати у оквиру секторске политике запошљавања, који су у фокусу пажње овог текста, на ширем нивоу израде секторских политика, установљено је да постоји неколико кључних проблема који угрожавају делотворне одговоре на изазов запошљавања младих. Првенствено се мисли на фрагментираност примењених мера, са врло мало синергије међу разним владиним агенцијама и органима, недостатак координације међу институцијама којима је поверено обезбеђивање услуга социјалне инклузије и образовања. (Марјановић, 2016) Дакле, на проблем незапослености и неактивности младих није могуће деловати без интерсекторске сарадње.

Поред тога што оставља трајне негативне последице, економска криза може истовремено и да послужи као подстицај за темељно разматрање нове економске стратегије за године које следе, као и могућих начина да се из кризе изађе, односно да се криза избегне или да се макар смањи вероватноћа њеног понављања и, на тај начин, дугорочно одржи привредни раст. Поуке могу да се извуку из мера којим су Финска и Шведска одговориле на дубоку рецесију која их је задесила почетком деведесетих година прошлог века, праћену дугим периодом високе незапослености међу младима. Обе земље су тада усвојиле стратегију јачања образовног система, проширивања приступа образовању,

---

5 Просек ЕУ-28 износио је 34.1 проценат 2013. г. (МОР, 2015) за старосну групу од 15 до 24 године.

поготово за особе са незадовољавајућим квалификацијама, као и повећања броја студената који раде на стицању факултетске дипломе или еквивалента, а све у циљу јачања будућих производних потенцијала и конкурентности привреде и смањења незапослености. Нагласак је стављен на јачање образовања младих као средства за постављање темеља снажније економије засноване на знању. У том смислу је, подразумева се, важно да образовање и обука одговарају будућим потребама на тржишту рада. (Фондевил, 2014)

ЛИТЕРАТУРА

- Елдер, С. *Шта су NEET и због чега је толико лако погрешно тумачити тај концепт?*, Work4Youth Technical Brief No. 1, МОР, Женева, 2015.
- Fondeville N. и Вард Т, „Ожиљци као последица кризе“, Студија бр. 06/2014, Social Situation Monitor, Европска комисија, 2014.
- ИЛО (Међународна организација рада), *Стоја зајослености младих у Источној Европи: криза унутар кризе*, Пратећи извештај са Неформалног састанка министара за рад и социјална питања, одржаног током 100. седнице Међународне конференције рада у Женеви, 15. Јуна 2011. године
- Марјановић, Д. *Транзиција младих жена и мушкараца на тржишту рада Републике Србије*, (Work4Youth Серија публикација; бр. 36), МОР, Женева, 2016.
- Марјановић, Д., А. Нојковић, Г. Огњанов, Л. Лебедински и Д. Алексић. Евалуације пакета услуга за младе и релевантних програма и мера финансираних из буџета Владе Републике Србије који су усмерени ка младима, ФРЕН (у оквиру пројекта *Иницијатива за запошљавање младих* Тима за социјалну инклузију и смањење сиромаштва), Београд, 2016.
- Staneva, A., P. Murphy, M. Jones, D. Blackaby, *Учинак активних мера тржишта рада на запошљавање младих – Прејед литературе*, WISERD, Swansea University, SOCIAL RESEARCH br: 44/2016, Cardif, 2016.

PROBLEMS OF YOUNG PEOPLE BEYOND EDUCATION AND
EMPLOYMENT

Dragana Marjanović

*Foundation for the Advancement of Economics (FREN)**University of Belgrade – Faculty of Economics*

Summary. This article investigates the problem of unemployed youth which are out of the education system. Considering the magnitude of this phenomenon in Serbia, as well as the lifelong effects of long-term unemployment, the importance of investigating this issue is highlighted.

In establishing the relation between educational attainment and the labour market position of youth, it has been established, not all youth are equally vulnerable. Although the unemployment rates of highly educated youth remains high, higher educational attainment is a predictor of higher employment and labour market participation rates, lower unemployment rates and shorter durations of transition from school to work.

Starting from the premise that Serbia's employment policy should take these differences into consideration in designing active labour market programmes and targeting the most disadvantaged youth, this policy is briefly assessed. In addition, the findings of a net impact assessment of two measures on young participants is presented. The only category of youth that may be considered successfully targeted are highly educated youth, but the measure they are most often benefiting from, *Practical experience*, has proven to have no positive net impact.

Key words: youth unemployment, education, employment policy, active labour market programmes